

De 'Dutch approach': gehecht aan vrije regelruimte en veelvormigheid

Onderwijs en kinderopvang in Nederland zijn in transitie. Structuren van vroeger, passend bij een maatschappelijk systeem van eind vorige eeuw, zijn niet meer toereikend in de kennissamenleving van nu. Er wordt hard gezocht naar en geëxperimenteerd met modellen waarin school en opvang naar elkaar toe groeien en samenwerken om kinderen soepel door hun ontwikkeling heen te loodsen.

DOOR: SERV VINDERS - Vanuit Nederland gaan we graag op excursie naar het buitenland om te bekijken hoe de kinderopvang en school daar geregeld zijn. Naar Zweden, Denemarken, Italië, Berlijn... We zoeken inspirerende voorbeelden en willen leren van hoe het elders geregeld is. De reden is dat het systeem van onderwijs en kinderopvang in Nederland zelf in transitie verkeert: de maatschappij verandert snel en iedereen is ervan overtuigd dat er meer samenhang moet komen.

Er wordt dan ook veel geschreven en gefilosofeerd over de zogenaamde doorgaande lijn voor kinderen: een organisatie rondom het kind waarin, zowel gedurende de dag als gedurende de jaren dat kinderen naar school gaan, vloeiende overgangen gerealiseerd worden tussen school en opvang.

Er wordt geëxperimenteerd met 'de brede school', een vergaande samenwerking tussen school, opvang en vaak ook andere instellingen in de wijk, soms verenigd in een multifunctioneel gebouw. De overheid stimuleert die ontwikkeling.

Er gebeurt dus veel in Nederland, maar echt goede projecten waarin sprake is van soepele

transities kennen wij nog niet. Hoe komt dat eigenlijk? Zijn daar oorzaken voor aan te wijzen? Hoe werkt het in Nederland?

De organisatie van kinderopvang en school in Nederland

Tot voor enkele jaren waren de schooltijden voor kinderen van 4 tot 12 jaar in Nederland vrijwel overal gelijk, van ± 8.30 tot 12 uur in de ochtend en 13.30 tot 15.30 uur in de middag. De woensdagmiddag was vrij en vaak ook de vrijdagmiddag. Tussen de middag gingen de meeste kinderen naar huis, hoewel in de loop der jaren steeds meer scholen tussen de middag eigen opvang gingen regelen met oppasouders. Het aantal lesuren op jaarbasis ligt vast.

In 2007 werd de Wet op het primair onderwijs gewijzigd. Hierdoor zijn scholen verplicht een sluitend dagarrangement te bieden gedurende de periode van 7.30 uur tot 18.30 uur. Uitgangspunt is dat scholen opvang moeten bieden als ouders erom vragen. Veelal gingen scholen samenwerkingsverbanden aan met opvangorganisaties om aan die verplichting te

kunnen voldoen. Een aantal scholen organiseerde zelf opvang voor en na school. Veel scholen pasten, om diverse redenen, hun lestijden niet aan en hanteren nog altijd het traditionele ochtend/middagmodel.

Interessant in dit verband is het in Nederland populaire 1½-verdienersmodel. Dit maakt dat het gemiddelde kind drie dagen per week gebruik moet maken van de opvang en dan lange dagen maakt. Op de twee andere dagen is een van de ouders thuis. Nederlandse gezinnen hechten er namelijk erg aan om tussen de middag thuis een boterhammetje te kunnen eten met de kinderen. Dat maakt het moeilijk om het systeem te veranderen.

In Nederland bestaat wel een stevige lobby voor doorlopende dagarrangementen en doorgaande ontwikkelingslijnen voor kinderen.

Maatschappelijke veranderingen

Iemand die goed op de hoogte is van de ontwikkelingen en van de kansen en de belemmeringen die de Nederlandse situatie met zich meebrengt, is pedagoog Jeannette Doornenbal, lector integraal jeugdbeleid aan de Hanzehogeschool Groningen. 'Maatschappelijke veranderingen hebben gevolgen voor de manier waarop Nederlandse kinderen opgroeien, vertelt zij. 'Het traditionele gezin zoals we dat kennen uit de jaren vijftig en zestig, waar de vader werkte en de moeder thuis voor de kinderen zorgde, ziet er nu heel anders uit. Steeds vaker werken beide ouders, waardoor kinderen niet meer vanzelfsprekend tussen de middag en na schooltijd naar huis gaan. Ze worden elders opgevangen. Nederlandse kinderen maken gedurende de dag veel meer overgangen mee dan vroeger en ma-

ken vaak ook langere dagen. Ze gaan vaak al op jongere leeftijd naar het kinderdagverblijf. Als ze eenmaal op school zitten gaan ze van huis naar de opvang vóór school, dan naar school, dan naar de tussenschoolse opvang, weer naar school en vervolgens naar de buitenschoolse opvang of naar verenigingen.'

Dan is er ook nog een ontwikkeling van de samenleving naar een kennissamenleving. Deze doet een appel op prestaties van kinderen en het behalen van hogere kwalificaties. Daardoor wordt de druk op cognitieve vaardigheden in de voorschoolse periode sterker, men wil achterstanden in latere jaren voorkomen. Een gevolg van die ontwikkeling is het idee dat de gezinsopvoeding hier en daar tekortschiet, dat er iets gecompenseerd moet worden wat thuis niet wordt geboden. Er zijn meer kinderen met gedrags- en opvoedingsproblemen. Het gezin verandert, met als gevolg meer behoefte aan opvang, opvoedingsondersteuning en gezinsondersteuning.'

Samenwerking opvang en school

De lange versnipperde dagen die kinderen maken op opvang en school en de maatschappelijke veranderingen leidden ook tot het inzicht dat het in het belang van het kind is als school en kinderopvang meer samenwerken om de overgangen voor kinderen zo soepel mogelijk te laten verlopen. Maar er is geen sprake van een eenduidige richting voor de inrichting ervan. Jeannette Doornenbal: 'Het is kenmerkend voor onze situatie dat wij geen blauwdruk hebben. De verschijningsvormen zijn veelvormig. Er zijn verschillende wetgevende en financiële kaders die moeilijk te verenigen zijn. Daarnaast hechten we in Nederland aan verscheidenheid en vrije regelruimte.'

In die vrije ruimte zie je dat er allerlei mensen en organisaties zijn met eigen ideeën en beelden, waaronder initiatiefgroepen, advies- en onderzoeksbureaus en wetenschappers. Dat leidt tot verschillende verschijningsvormen. Ik heb wel de indruk dat er van onderop een tendens is waarin onderwijs en opvang – van oudsher hier twee sterk gescheiden werelden – elkaar meer gaan opzoeken. Niet overal, en de manier waarop ze dat doen, verschilt sterk. Maar er wordt meer nagedacht: Hoe kunnen we het zo samen doen dat we een ontwikkelingsgericht aanbod voor kinderen creëren, een doorgaande lijn? Hoe zorgen we voor een goed dagritme en een goede balans tussen inspanning en ontspanning? Aan welke eisen moeten

onze binnen- en buitenruimtes dan voldoen? Hoe zit het met de kwaliteit van onze professionals?'

Keuzevrijheid

Tegelijkertijd lopen we in Nederland aan tegen een aantal moeilijk op te lossen factoren. De condities in Nederland zijn zo dat ouders zelf kunnen kiezen, ook voor welke school ze kiezen. Ze kunnen kiezen op basis van factoren als de denominatie van de school, de buurt waarin de school van hun keuze staat, de pedagogische visie, et cetera. Als een school een fantastische samenwerking heeft met een peuterspeelzaal rond vve (vroeg- en voorschoolse educatie), maar ouders kiezen een andere school dan werkt de warme overdracht/transitie niet zoals bedoeld. Ook kinderopvangorganisaties vinden dat ouders moeten kunnen kiezen naar welke buitenschoolse opvang hun kind gaat. Dat kan tot gevolg hebben dat er scholen zijn waarvan de kinderen naar vier verschillende voorzieningen voor buitenschoolse opvang gaan. In dat soort situaties is het nauwelijks mogelijk gezamenlijk beleid te maken.

Er is nog een ander probleem waar samenwerkende scholen en organisaties mee te maken hebben. Opvang en onderwijs werken met verschillende cao's, verschillende arbeidsvoorwaarden dus. De laatste jaren zijn er verschillende constructies uitgedacht, waarbij zogenaamde combifunctionarissen zowel in de school als in de buitenschoolse opvang kunnen werken. Het is weer een van die voorbeelden van de Nederlandse veelvormigheid.'

Kwetsbaar

Jeannette Doornenbal vraagt zich af hoe erg het is als de transities niet zo soepel verlopen: 'We weten dat transities kwetsbaar, maar tegelijkertijd buitengewoon uitdagend kunnen zijn. Aan uitdagingen kunnen kinderen groeien. Ook kan het voor een kind heerlijk zijn om na school lekker zijn eigen gang te kunnen gaan, in een andere omgeving te zijn, opnieuw te mogen beginnen of iemand anders te mogen zijn. Ik ben er

een beetje bang voor dat transities alleen maar geformuleerd worden in de zin van kwetsbaarheid, maar dat de uitdagende kant ervan vergeten wordt.'

Transities zijn er gewoon. Het is belangrijk dat we niet te veel eenvormigheid krijgen en ook dat we niet te veel gaan verschoonsen. Ik vind het belangrijker dat we kwaliteit hebben in die verschillende leefwerelden. Die leefwerelden verschillen en die verschillen mogen er ook zijn. Natuurlijk moeten we zorgen voor goede verbindingen. Het is permanent een uitdaging om kinderen daarin goed te begeleiden. In de praktijk gaat de individuele ontwikkeling van kinderen ook schoksgewijs, vaak grillig. De vraag is dan of het ideaal van de doorgaande ontwikkelingslijn wel past bij de ontwikkelingsprocessen die kinderen doorlopen. Er is nog veel wat we niet weten.'

Uitdaging

Door de economische crisis en de recessie is het moeilijk te zeggen welke kant het zal uitgaan in Nederland. Jeannette Doornenbal verwacht dat de werelden van school en kinderopvang zeker meer naar elkaar toe zullen groeien. 'Veel scholen denken over het invoeren van andere schooltijden, met name een continu-rooster, waarbij de lange middagpauze vervalt en de kinderen eerder vrij zijn. Ze kunnen dan al vroeg in de middag naar de opvang. Wat de opvang de mogelijkheid geeft een zinvoller aanbod te realiseren. De vraag is of ouders de stijgende kosten voor de opvang dan nog wel kunnen betalen omdat ze meer uren moeten afnemen. En dat in een tijd waarin de uurprijs van de opvang toch al omhoog gaat.'

Maar belangrijker dan de structuur die uiteindelijk zal ontstaan, blijft voor Jeannette Doornenbal het behoud van kwaliteit. 'De uitdaging is hoe je het organisatorische vraagstuk kunt verbinden met het pedagogische vraagstuk.'

Serv Vinders is kinderopvangadviseur in Nederland en bestuurslid van Childcare International

• E: servvinders@childcareinternational.nl

kinderen in opvang per ultimo	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Totaal opvang 0-12 jaar	375.000	413.000	587.000	733.000	802.000	822.000	
Totaal opvang 0-12 jaar	15,8%	17,5%	25,0%	31,4%	34,4%	35,5%	Bron: OCW, SZW, CBS 2011